

Makale Geliş | Received: 09.02.2021
Makale Kabul | Accepted: 24.02.2021
Yayın Tarihi | Publication Date: 15.03.2021
DOI: 10.20981/kaygi.893005

Feyza CEYHAN ÇOŞTU

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr
Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi, Çorum, TR
Hitit University, Theology Faculty, History of Philosophy, Çorum, TR
ORCID: 0000-0001-8643-4704
feyzaceyhancostu@hitit.edu.tr

“Der Begriff der Zeit” Üzerine

Öz

‘Heidegger Gesamtausgabe’, Vittorio Klostermann tarafından düzenlenen, Alman filozof Martin Heidegger’in derlenmiş tüm eserleri için kullanılan bir terimdir. Tüm külliyat dört büyük bölümle sınıflandırılmıştır. ‘Der Begriff Der Zeit’ (Zaman Kavramı) isimli eser ise tam baskının 64. cildinin üçüncü bölümün içerisinde ‘Yayınlanmamış Ders ve Notlar’ başlığı altında bulunmaktadır. ‘Der Begriff Der Zeit’, Heidegger’in 1924’te yazdığı fakat yayınlamaya fırsat bulamadığı yazılarını ve Marburg İlahiyat Derneği’nde yaptığı konferans metnini içerir. 1927 yılında basılan ‘Varlık ve Zaman’ adlı eserle önemli paralellikler içerdiğinden Heidegger’in bu büyük yapıtının bir ön çalışması olarak kabul edilebilir. Metnin yazılmasının ilk nedeni, Dilthey ile Kont Paul Yorck’un tarihsellik konusundaki ortak ilgilerinin verimli bir şekilde tartışılmasını sağlamaktır. Bu husus ilk başlıkta ele alınmıştır. Metinde yer alan diğer başlıklar ise ‘Varlık ve Zaman’ eserinin birinci ve ikinci bölümü ile paralellik göstermektedir. ‘Der Begriff Der Zeit’ isimli bu eser, ‘Varlık ve Zaman’ okuyucusu için bir ön hazırlık metni olması nedeniyle oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Martin Heidegger, Zaman Kavramı, Tarihsellik, Zamansallık, Dasein.

On “Der Begriff der Zeit”

Abstract

‘Heidegger Gesamtausgabe’/Complete edition is a term used for all the all works of the German philosopher Martin Heidegger, edited by Vittorio Klostermann. The whole corpus is classified in four major chapters. The work titled ‘Der Begriff Der Zeit’ (The Concept of Time) is located under the title of ‘Unpublished Lectures and Notes’ in the third part of the 64th volume of the full edition. ‘Der Begriff Der Zeit’ includes the articles written by Heidegger in 1924 but could not be published and the text of the conference made at the Marburg Theological Society. Since it contains important parallels with the work named ‘Being and Time’ published in 1927, this work can be regarded as a preliminary essay of the great work of Heidegger. The first reason for the writing of the text is to provide an efficient discussion of the common interests of Dilthey and Count Paul Yorck in historicity. This issue is discussed in the first title. Other titles in the text are parallel to the first and second parts of the ‘Being and Time’. ‘Der Begriff Der Zeit’ is very important for the reader of ‘Being and Time’ as a preliminary text.

Keywords: Martin Heidegger, The Concept of Time, Historicity, Temporality, Dasein.

Giriş

Heidegger Gesamtausgabe, Vittorio Klostermann tarafından düzenlenen, Alman filozof Martin Heidegger’in derlenmiş tüm eserleri için kullanılan bir terimdir. Tüm yayın henüz tamamlanmamış olmakla birlikte, içerik olarak Birinci Bölüm ‘Yayınlanmış Yazılar’dan, İkinci Bölüm ‘1919-1944 Arası Dersler’nden, Üçüncü Bölüm ‘Yayınlanmamış Materyal, Ders ve Notlar’dan, Dördüncü Bölüm ise ‘Notlar ve Kayıtlar’dan oluşmaktadır. Heidegger’e ait ‘Der Begriff Der Zeit / Zaman Kavramı’ isimli bu çalışma (GA 64. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann 2004) tam baskının 64. cildinde, üçüncü bölümün içerisinde yayınlanmamış ders ve notlar başlığı altında bulunmaktadır.

Bu çalışmanın bir kısmı, 1924 yılında *Deutsche Vierteljahresschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte* dergisi için yazılmış ancak yayınlanmamıştır. Ayrıca, ‘Zaman Kavramı’ başlıklı 1924 yılı Temmuz ayında Marburg İlahiyat Derneği’nde verdiği konferans metni de çalışmanın sonunda yer almaktadır.

Bu çalışmanın yazılmasının nedeni, mektuplaştıklarından söz edilen Dilthey ile Kont Paul Yorck’un bize miras olarak bıraktığı düşüncelerin, tarihselliği anlamaya yönelik ortak ilgilerinin, verimli bir şekilde tartışılmasını sağlamaktır ki bu nedenle ilk bölüm ‘Dilthey’in Temel Sorusu ve Yorck’un Temel Eğilimi’ başlığıyla karşımıza çıkmaktadır. Diğer başlıklar ise ‘Varlık ve Zaman’ eserinin birinci ve ikinci bölümü ile paralellik göstermektedir. İkinci başlıkta Dasein’in varlık karakterleri açısından analizi, zamanın açıklanması için temel oluşturacaktır. İkinci ve üçüncü başlıkta ortaya çıkarılan fenomenler alanında, Dasein’in varlığının karakteri olarak tarihsellik temel çizgileriyle belirlenecektir. Dördüncü başlıkta ise tarihsellik ve varoluş anlayışının yer alması gereken araştırma yöntemi belirlenecektir. Bu şekilde Heidegger’in eserde belirttiği üzere, düşünce başlangıç noktasına geri gelecek ve Kont Yorck’un ruhunu şimdiki zamanda geliştirme ve Dilthey’in çalışmalarına hizmet etme eğilimi gösterecektir (Heidegger 2004: 6). Zaman ve varlık konusu ile ontoloji tarihinin fenomenolojik yıkımı dördüncü başlıkta tartışıldığı için, bu çalışma ‘Varlık ve Zaman’ adlı eserin

prototipi olarak düşünülebilir (bkz. www.klostermann.de/Heidegger-Der-Begriff-der-Zeit-Ln).

Kitabın İçeriği

Zaman Kavramı/Der Begriff Der Zeit (1924)

1. Dilthey’in Temel Sorusu ve Yorck’un Temel Eğilimi

2. Dasein’in Varlık Karakterleri

3. Dasein ve Zamansallık

4. Zamansallık ve Tarihsellik

- Zaman Kavramı (Marburg İlahiyat Derneği’ndeki Konferans 1924)

- Editörün Son Sözü

Zaman Kavramı / Der Begriff Der Zeit

Kitaptaki ilk başlık *Dilthey’in Temel Sorusu ve Yorck’un Temel Eğilimi* adını taşır. Bu başlıkta, bu iki filozofun dostluğunun arkasında aslında ortak bir ilgi bulunduğu ifade edilir. O da tarihselliği anlamak. Bu ortak ilgi, Heidegger’e göre, Dilthey ve Yorck’un dostluğunun belki de en gerçek kaynağıdır. Heidegger, Dilthey ve Yorck’tan miras olarak bize kalan ‘tarihselliği anlamak’ meselesinin verimli bir şekilde tartışılması için tarihsellik konusunu gündemine alır.

Heidegger’e göre tarihsellik deyince dünya tarihi anlaşılmamalıdır. Tarih meselesinin bilimsel ele alınışı, o bilimin objesi haline dönüşmesi demektir ki bu epistemolojik bir açıklamaya işaret edecektir. Fakat Heidegger’e göre görev ontolojik olmalıdır. Burada asıl soru tarihsellik üzerinedir. Tarihsellik ise tarihsel ‘olmak’ ile ilgilidir. Tarih, kendisini Dasein olarak açan Varlık’ın tarihidir. Dolayısıyla tarihsel ‘olmak’lık, tarih olarak var olan Dasein’in tarihsel olmağını ve varlığını ifade eder. (Çüçen, 2000: 167) Bu amaçla Dasein’in görünür kılınması yani fenomen haline getirilip, görüldüğü gibi ele alınması gerekmektedir. (Heidegger 2004: 3-9). Burada ontik olan ile tarihsel olan arasındaki jenerik ayrımın çalışılıp ortaya çıkarılması göreviyle karşı karşıya kalırız ki, bu da varlığın anlamına ilişkin sorunun fundamental-ontolojik bakımdan açıklığa kavuşturulması ile mümkün olacaktır (Heidegger 2011: 427).

Heidegger’e göre tarihselliğin ontolojik olarak okunabileceği, varlık açısından varoluşun temel kurgusu ise zamansallıktır. Dolayısıyla tarihselliği anlama işi, bizi zamanın fenomenolojik açıklamasına götürecektir. İşte Heidegger bu metinde, tarihselliği anlamak adına sorulan soruyu, epistemolojik alandan ontolojik alana çekerek, bize Dilthey ve Yorck’un mektuplaşmalarından miras kalan haliyle, bu konuyu verimli bir tartışmaya dönüştürmektedir. Heidegger metinde Dilthey’in temel sorusunda ‘tarihsel’ olanın ontolojisini çözümler ve tarihsel varoluşun anlamı ve tarih olan bir varlığın, varlığının yapısını ortaya çıkarmaya çalışır. Yorck’un tarih anlayışında da tarih bilimi ve nesnesi üzerinden yol alınamayacağını açıkça ortaya koyar. Dolayısıyla metnin sonunda tarihselliği anlama görevi için bu iki arkadaşın içinde yer aldığı ontolojik konumun bir kritiğini yapmaktadır. Yoksa bu iki filozoftan ‘büyük olanın’ kim olduğuna dair bir hesaplaşma içine girmek gibi bir niyeti yoktur. Heidegger’in temel araştırma konusu, bizzat tarih olarak var olan bir var olanın, varlık yapısını araştırmaktır. Dolayısıyla amacı önce zaman fenomeninin sergilenmesi yoluyla, Dasein’in varlık yapılanışını ortaya koymak olacaktır (Heidegger 2004: 3-15).

Dasein’in Varlık Karakterleri adlı ikinci başlıkta ise Heidegger, insan varoluşunun yani Dasein’in ontolojik özelliğinin temelini oluşturan zamanın analizinden bahseder. Zamanın analizini yaparken ise Aristoteles ve Augustinus’un zaman analizlerinin zaman’ı ne kadar anlatıp anlatmadığı vurgusu üzerinde varoluşsal bir zaman anlayışına giriş yapacaktır. Heidegger’e göre Dasein’in analizini yapmak aynı zamanda varoluşun karakterlerini de ortaya koyacak ve zamanın insan varlığında gerçekleştiğini gösterecektir.

Dasein’in en önemli karakteristiği dünya içinde var olmasıdır. Dasein şu anlama gelir: Dünya içinde var olma. Bu bulguda üç şey vurgulanmaktadır: i). Dünyada, dünya içindelik, ii). Dünyadakiler, dünyadaki varlık, iii). İçindekiler, içinde var olmak. Dasein analizinin hareket noktası aslında bu üçlü yapının anlaşılmasından ibaret olacaktır ki bu başlık genel olarak bunların analiziyle uğraşmaktadır.

Heidegger ayrıca bu üçlü analiz ile, Dasein’in varoluşunun ne anlama geldiğini ve Dasein’i belirleyen unsurları ön plana alacaktır. Dolayısıyla endişe ve kaygı

kavramlarının konuşulması için yeterli zemini de açığa çıkaracaktır. Çünkü varoluş her zaman için endişe vericidir. Dünyayı önemserken, dünya da kendi varlığını önemser. Dasein, dünya içinde varolmak ve aynı zamanda dünya içinde başka varlıklarla birlikte var olmak ile hem kendi başına hem de başkalarıyla birlikte varoluşunu belirler. Kendinden kaçan Dasein’in varlığı aslında sadece orada’dır. Dasein ilk başta kendi dünyasıyla ilgilenir ve ‘insan’ da yaşar. Kendisinin dünya tarafından belirlenmesine izin verebilir ve bir ortam içinde yine farklı endişe biçimlerini seçebilir. Dünyada kendini kaybedebilir ve bu süreçte kendisine saldırabilir ancak aynı zamanda kendisini de seçebilir ve her endişeyi orijinal bir seçimin altına yerleştirmeye karar verebilir. Varoluş bu ‘yapabilirim’ tarafından belirlendiği ölçüde, onun bir sonraki varlığı kendisini mümkün olarak ortaya koyacaktır (Heidegger 2004: 17-44).

Üçüncü başlık, *Dasein ve Zamansallık* üzerinedir. İkinci ve üçüncü başlıkta yapılmaya çalışılan, ortaya çıkarılan fenomenler alanında, Dasein’in varlığının karakteri olarak tarihsellik temel çizgileriyle belirlenmeye çalışılacaktır.

Heidegger, bu bölümde, varlığın anlamına dair şimdiye kadar verilen cevapların yeterli olup olmadığını sormaktadır. Heidegger’e göre varlığın anlaşılması için sorduğumuz sorunun yanıtı, temporalite sorunsalının açıkça ortaya konulmasıyla mümkün olacaktır. Çünkü Heidegger’e göre zaman, hem bizatihi varlığı anlayan Dasein’in varlığı olarak, hem de varlık anlayışının ufku olarak zamansallıktan hareketle asli bir biçimde açığa çıkarılmalıdır (Heidegger 2011: 18-19). Bu amaçla Dasein’in asli yapısı da anlaşılmalı olacaktır.

Dasein geçmiş, gelecek ve şimdi olarak zamanda kendi varlığını kurar. Bu kurgulama ile Dasein’in gerçek varlığı (sahih) ve gerçek olmayan (gayri sahih) halini de belirler. Bu belirlenmiş gelecekte olma veya geleceğe yönelik beklenti ile gerçekleşecektir. Yani zamansal olmanın temel karakteri “gelecekte olmakta”dır. Heidegger’de bu başlıkta gelecekte olma, geçmişte olma ve şimdi’de olma üzerinden gerçek zamansallığı anlamak istemektedir (Heidegger 2004: 81).

Dasein var olduğu sürece ölüm de anlaşılmalıdır. Çünkü Dasein ölüme yönelik bir varlıktır. Başkalarının ölümü ile neredeyse her gün karşılaşmaktayız. Biri ölür ve ölümün bir olasılık olarak ortaya çıkmasına izin verir ancak aynı zamanda kendi olasılığı olarak bir kenara itilir. ‘Muhtemelen şimdilik gelmeyecek’ olarak ölüm, kesin olmasına rağmen gelişi konusunda tamamen belirsizdir. Böylece endişe ve kaygı bastırılır (Heidegger 2004: 45-50). Ama Dasein’sal bakımdan ölüm, sadece varoluşa dair bir ‘ölüme yönelik varlık’ içinde vardır (Heidegger 2011: 248). Dasein’in ölümü, varoluşun nihai olasılığıdır. Bu yüzden Heidegger bu bölümde varoluşun nihai olasılığı olabilecek yolları öne çıkaracaktır.

Bu eserin dördüncü başlığı *Zamansallık ve Tarihsellik* adını taşır. Bu başlıkta Heidegger, tarihsellik ve varoluş anlayışının yer alması gereken araştırma yöntemini belirlemeye çalışmaktadır.

Heidegger tarihsellik konusunu gündemine alırken tarihsellik ile zamansallığın karakterlerinin benzerliğinden hareketle yola çıkar. Çünkü zamansallık, geçmişte ilk tanımlanan varlık karakterlerinden sıyrılmışsa, tarihsellik de kendisini zamansallık olgusunda göstermektedir. Bu anlamda tarihsellik nedir ve tarih derken hangi anlamlar kastediliyor, tarihsel olarak bir şeyin belirlenmesi ne anlama gelir gibi sorular üzerinde durmaktadır. Çünkü ona göre tarihsel olarak bir şeyin belirlenmesi ile tarihsellik aynı şey değildir. Tarihsel olma geçmişe aittir. Tarihsel ifadesi geçmiş karakteri tarafından belirlendiği ve bu geçmiş açıkça veya ifade edilemez bir şekilde bir şimdije ait olduğu için, bir varlığın geçiciliği anlamına gelir (Heidegger 2004: 85-87). Dolayısıyla bu araştırma Heidegger için aslında alelade tarih kavramlarının anlamına dair bir araştırmayı içerecektir. Bunu yaparken de varoluşsal kavramlardan yardım alacaktır.

‘Der Begriff Der Zeit’ adlı yayının içinde bulunan ve Marburg İlahiyat Derneği’nde verilen konferansın başlığı olan *Zaman Kavramı* adlı metin, eserin içerisinde en son bölüm olarak bulunur. Bu kısım Türkçeye, Saffet Babür’ün çevirisiyle, ‘Aristoteles-Augustinus-Heidegger, *Zaman Kavramı*’ (1996) adlı kitap da bir bölüm olarak kazandırılmıştır.

Bu metin ‘Zaman nedir?’ diye başlar ve Heidegger’in ‘Varlık ve Zaman’ adlı kitabının bir ön yazısı niteliğinde olduğu söylenebilir. Zamanı, zamandan yola çıkarak anlamının gerekliliği üzerine duran Heidegger, tanrıbilimsel bir araştırma yapmanın doğru olmadığını öncelikle ifade edecektir.

Heidegger için zamanı anlamının yolu, onu, günlük kullanımdaki zaman ve saat kavramlarını anlamaktan geçecektir. Bu bağlamda ‘şimdi’ kavramının da, metnin ilerleyen kısımlarında geçmiş ve gelecek kavramlarının da, ne anlama geldiği üzerinde durulacaktır. Geleceklilik asıl zaman ise, zamanla ilgili günlük hayatta sorduğumuz ‘ne kadar ne kadar süre ne zaman’ gibi sorular, zamana uygun olmayan sorular olarak kalacaktır. Ama metin asıl olarak zamansal olmanın var olma (Dasein) ile ilgili olması üzerinde durur. Var olmanın temel yapılarının önemli özelliklerini ise sekiz maddede belirtir. Tüm bu soruşturma, zamanın ne olduğu sorusu ve hemen onun ardından gelen Dasein’in, zaman içinde olmasının ne anlama geldiği sorusunu kapsamaktadır.

Metnin sonunda yaptığı özetle Heidegger şunu ifade eder: Zaman var değildir. Var olma (Dasein) benim şu an’dalığım, geçmişe dönüklüğüm ve geleceğe yönelik an da olmamdır. Var olma her zaman bir olanaklı zamansal olma tarzı içindedir. Var olma zamandır, zaman zamansaldır. Bu en asıl belirlenimdir (Heidegger 2004: 107-125; Ayrıca bkz. Aristoteles-Augustinus-Heidegger 1996: 59-101).

Kitap *Editörün Son Sözü* ile bitmektedir. Editör Friedrich Wilhelm v. Herrmann, bu eserin Heidegger’in yüzüncü doğum gününde (1989) Hartmurt Tietjen tarafından yayınlandığını söyler. Eserde ‘Varlık ve Zaman’ın detaylandırılması sırasında 1924 ile 1926 arasındaki dönemden kaynaklanan 194 orijinal not, sayfa kenarlarına ve satır aralarına girilmiştir. Editör Heidegger’in tüm kenar notlarını orijinaline uygun bir biçimde revize ederek bazı noktalama işaretlerini de düzelttiğini ifade eder.

Heidegger’in zamanla ilgili sonraki araştırmasının bir ön bildiri niteliğindeki bu çalışmasının, ‘Varlık ve Zaman’ adlı eserin bir bölümüne işaret ettiği söylenebilir. Öyle ki 1924 tarihli ‘Zaman Kavramı’ eseri bir nevi ‘Varlık ve Zaman’ın ön prototipi denilebilir (Heidegger 2004: 127-133).

Sonuç

Heidegger varlık sorusunu yeniden sormak gerektiğini düşünen bir varlık düşünürüdür. Onu bu soruya iten temel neden, varlık sorusunun unutulduğunu düşünmesidir. Özellikle Antik Yunan düşünürlerinin varlığa yönelik giriştikleri yorum denemelerinin, bu soru üzerinde bir dogma oluşturduğunu ve bu dogma neticesinde bu sorunun sorulmasının gereksiz sayıldığı ve hatta sorulmamasının teşvik edildiğini işaret eder. Dolayısıyla Heidegger, unutulmuş bir varlık sorusunun veya herkesin kullandığı ve açık bir şekilde bildiğini düşündüğü ‘varlık’ kavramının yeniden analizini yapar (Bkz. Heidegger 2011).

Heidegger için var olan üzerine düşünmek demek, *var olanın anlamına dair* düşünmek demektir. Var olanın anlamına dair düşünmek yine var olana aittir. Var olan ise terminolojik bakımdan *Dasein*’dir. *Dasein* öteki var olanlar arasında yer alan bir var olan değildir. Onun ontik olarak müstesna oluşu, bir var olan olarak kendi varlığını icra ederken bizatihi kendi varlığını mesele etmesinden kaynaklanır. Bu anlamda ‘Varlık ve Zaman’ın birincil soruşturma konusu *Dasein*’dir. *Dasein*’in ise varlığının anlamının *zamansallık* olduğunu ifade eder. Bu bağlamda *zamanı* da her türlü varlık anlayışının olası ufku olarak yorumlayacaktır. Heidegger’e göre zaman, hem bizatihi varlığı anlayan *Dasein*’in varlığı olarak, hem de varlık anlayışının ufku olarak zamansallıktan hareketle asli bir biçimde açığa çıkarılmalıdır. Yani varlığın anlaşılması için sorduğumuz sorunun yanıtı, temporalite sorunsalının açıkça ortaya konulmasıyla mümkün olacaktır (Bkz. Heidegger 2011). Fakat eserin sonuna gelindiğinde zaman konusunun henüz tamamlanmadığı da görülmektedir. Heidegger şu soruyla eseri bitirir: “Yoksa bizatihi zaman kendini varlığın ufku olarak mı açığa çıkarmaktadır?” (Heidegger 2011: 463).

‘Varlık ve Zaman’ 1927’de basılmıştır. Varlık ve Zaman basılmadan önce, yayınlamak isteyip yayınlamadığı ‘Der Begriff Der Zeit’ adlı bu eser, Varlık ve Zaman’ın bir ön hazırlık eseri gibi düşünülmektedir. Bu bağlamda eserin anlaşılması, ‘Varlık ve Zaman’ın anlaşılması adına önemli eserlerden biri olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

ARISTOTELES-AUGUSTINUS-HEIDEGGER (1996). *Zaman Kavramı*, çev. Saffet Babür, Ankara: İmge Kitabevi.

ÇÜÇEN, A. Kadir (2000). *Heidegger’de Varlık ve Zaman*, Bursa: Asa Yayınları.

HEIDEGGER, Martin (2011). *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten, İstanbul: Agora Kitaplığı.

HEIDEGGER, Martin (2004). *Der Begriff der Zeit*, GA 64. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

www.klostermann.de/Heidegger-Der-Begriff-der-Zeit-Ln.